

**ІНФОРМАЦІЙНА ПОЛІТИКА
ЩОДО КРИМУ МАЄ
НЕСИСТЕМНИЙ ХАРАКТЕР**

→ 3

**«МІЖНАРОДНЕ СТАНОВИЩЕ»
ВИЩОЇ ОСВІТИ В
ОКУПОВАНОМУ КРИМУ**

→ 4

**КРИМСЬКА
СВІТЛИЦЯ**

ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНА
УКРАЇНСЬКА
ГАЗЕТА

№ 20
23.10.2020

літературно-художня, публіцистична

ЧИ ПЕРЕТВОРИТЬСЯ «ДОМ» У ДІМ ДЛЯ ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ?

НАГОЛОС

1 березня 2020 року в Україні з'явився новий телеканал «ДОМ». Він мовить на тимчасово окуповані території України цілодобово.

Ольга ГЕРАСИМЧУК

Основний контент – розважально-інформаційний. Канал створений на базі колишнього іномовлення UATV. Хоча «ДОМ» створювався нібито для мовлення виключно на тимчасово окуповані Росією території Донеччини та Криму, проте на практиці телеканал мовить також і на суміжні з ними не окуповані райони, а також для жителів усієї України на Youtube-каналі. Проаналізуємо, який контент там демонструється, хто створює редакційну політику для українських громадян, які залишилися в окупації, де його знайти та інші не менш цікаві питання.

«Де тебе шукати, як тебе знайти?»

Як і де кримчани можуть побачити цей телеканал? У каналу «ДОМ» залишилася супутникова ліцензія каналу UATV. 2 березня після презентації на спеціально скликаному засіданні її переформила Нацрада з питань телебачення і радіомовлення. Канал вилучив із цієї ліцензії супутник Hotbird-13C і залишив один супутник Turksat.

Канал «ДОМ/ДІМ» поки що не планує здійснювати супутникове мовлення – це умова

медіа-груп. На супутник канал підніметься, коли матиме достатньо власного контенту і не порушуватиме авторські права медіа-груп. Незважаючи на те, що 2 березня юристка каналу сказала, що він буде транслюватися в кабельних мережах на окупованих територіях, члени Нацради так і не прояснили цього питання, тож не зрозуміло, чи це була обмовка, чи є домовленості з колаборантами або Росією.

Трансляції каналу «ДОМ/ДІМ» в інтернеті поки що не буде (це теж є умовою медіа-груп). Натомість творці каналу пообіцяли викладати в інтернеті власні новини мовника й інші програми, коли вони з'являться. «ДОМ» є в цифровому та аналоговому ефірі на лінії роз-

межування з тимчасово окупованими територіями.

Проте учасники презентації так і не озвучили перелік міст та частот мережі каналу. Ми знайшли ці дані у відкритому доступі й повідомляємо для кримчан. Аналогове мовлення: Херсонська область – Чаплинка (25 ТВК), Чонгар (8 ТВК). Цифрове мовлення: Херсонська область – Скадовськ (51 ТВК), Чаплинка (51 ТВК), Чонгар (50 ТВК, заміна на 51 ТВК).

Раніше ініціатори каналу наголошували, що на окупованих територіях Донбасу канал «ДОМ» покриє все, а в Криму сигнал упреться в гори, тож до південного берега не дійде, але покриє степову частину півострова.

«ДОМ» дорівнює «Квартал 95»?

За задумом творців телеканалу, він транслюватиме найкращі продукти, що були вироблені на вітчизняному телевізійному ринку. Контент надаватимуть чотири медіа-групи: StarLightMedia, «1+1», «Україна» та «Інтер». Заступник керівника Офісу Президента України Кирило Тимошенко під час презентації наголошував, що, крім новинного контенту, там будуть серіали, ток-шоу, розважальні шоу, наприклад, футбольні матчі, різні спортивні трансляції. Окреме питання – як футбол, наприклад, сприятиме поверненню до політичного і громадського порядку денного України мешканців тимчасово окупованих територій?

Один із тих, хто допомагав формувати концепцію телеканалу, – російський актор та режисер телесеріалу «Слуга народу» Олексій Кірющенко раніше в інтерв'ю виданню the Бабель заявляв, що головною концепцією каналу є тема примирення та пошук спільних цінностей, і зазначив, що «...на каналі немає концепції війни. Потрібно припинити боротьбу то за захід, то за схід. Треба душити добром і шукати спільні цінності, героїв».

Консультантами телеканалу стали, окрім Кірющенка, ведучі політичного шоу «Пульс» на проросійському телеканалі «112-Україна» (канал нардепа Медведчука) Володимир Полуєв і Ганна Степанець.

→ 2

МОВОЮ АРХІВІВ

УКРАЇНСЬКИЙ ГОЛОС КРИМУ (ДРУГА ПОЛОВИНА ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТ.)

→ 6

ЧИ ПЕРЕТВОРИТЬСЯ «ДОМ» У ДІМ ДЛЯ ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ?

→ 1

НАГОЛОС

Президент України Володимир Зеленський у квітні 2020 року заявляв, що його здобутком стало створення телеканалу «ДОМ» «з проукраїнським інформаційним і розважальним контентом», за допомогою якого «на окупованій території Донбасу поширюються українські наративи та правдива інформація про Україну». Однак він сказав неправду. Телеканал «ДОМ» майже повністю російськомовний. Його творці у безрешітні під час презентації обіцяли, що співвідношення української та російської мов на каналі буде 50/50, але фактично увесь розважальний контент виходить російською. Українська мова з'являється лише у випусках новин, де синхронні україномовних коментаторів не дублюють російською. Хоча вже для власних телепередач та розлогих інтерв'ю – оригінальна українська мова співрозмовників дублюється російською. Фейсбук-сторінка також ведеться російською мовою.

Посада генерального директора телеканалу вакантна. Нині виконувачкою обов'язків генерального директора каналу є Юлія Островська, яка раніше працювала директоркою з виробництва студії «Квартал 95».

За словами Островської, які вона озвучила виданню «КП в Україні», мета телеканалу – повернути Україну до порядку денного на непідконтрольних територіях. «На непідконтрольних територіях і в сірій зоні 54% мешканців не мають доступу до українського телебачення. Взагалі, ми робимо все для того, аби будь-який глядач знайшов у нас щось цікаве для себе. Інформаційні атаки на телеканал «ДОМ» з боку російського телебачення показують, що нас знають і дивляться», – говорить вона.

Островська наголошувала, що канал не займатиметься контрпропагандою, у нього об'єктивний погляд на події. «Ми взагалі не ділимо людей на тих, хто залишився, і тих, хто виїхав. Для чого ми працюємо? Для того, щоб Україна повернула вільні від загартників Донбас і Крим. Але шлях цей довгий і складний», – вважає вона.

Також в.о. гендиректора стверджує, що для реінтеграції потрібно робити щось з ментальністю громадян, проводити деокупацію їхньої свідомості. Деокупація вона пропонує проводити виключно російською мовою. Далі – цитата. «Перед нами стоїть завдання розмовляти не лише з непідконтрольними територіями, а й з усіма жителями колишнього СРСР, де б вони не жили. Тому що скрізь вони піддаються справжній інформаційній атаці з боку російських ЗМІ. А ми хочемо стати міжнародним українським російськомовним каналом (!) (ще раз нагадуємо, що на каналі планувалося мовлення не лише російською, а й українською мовами, у співвідношенні 50:50, – авт.), який формує

СЕКРЕТАРІАТ КАБІНЕТУ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ

Департамент інформації та взаємодії з громадськістю
вул. Грушевського, 12/2, Київ, 01008, тел. (044) 256 8268, телефакс (044) 256 6070, www.kmu.gov.ua

Літературно-художня, публіцистична газета «Кримська світлиця»
А. ШЕКУНУ
вул. Васильківська, 1, оф. 4-5,
м. Київ, 03040, ukr_house@ukr.net

29 липня 2020 р. № 17-20/2116

Шановний пане Андрію!

За результатами опрацювання Вашого запиту від 20.07.2020 № 01/07/2020, що надійшов до Кабінету Міністрів, в межах компетенції повідомляємо.

У частині другій статті 19 Конституції України визначено, що органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадовці зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Відповідно до Закону України «Про Кабінет Міністрів України» та згідно з § 1 Регламенту Кабінету Міністрів України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів від 18.07.2007 № 950, Кабінет Міністрів є колегіальним органом, який здійснює виконавчу владу безпосередньо та через міністерства, інші центральні та місцеві органи виконавчої влади. Питання діяльності, зокрема міністерств, у Кабінеті Міністрів представляють відповідні міністри, які забезпечують формування та реалізацію державної політики у відповідній сфері.

Положенням про Міністерство культури та інформаційної політики України, затвердженим постановою Кабінету Міністрів від 16.10.2019 № 885, визначено, що одним із основних завдань МКІП є забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері телебачення і радіомовлення. МКІП відповідно до покладених на нього завдань засновує телерадіоорганізації та бере участь в їх діяльності.

Відповідно до пункту 1 постанови Кабінету Міністрів від 25.05.2011 № 583 «Питання виконання Закону України «Про доступ до публічної інформації» в Секретаріаті Кабінету Міністрів України, центральних та місцевих органах виконавчої влади» Секретаріат Кабінету Міністрів не є розпорядником інформації за запитом стосовно інформації інших державних органів України, а також щодо інформації, яка може бути отримана шляхом узагальнення, аналітичної обробки даних або яка потребує створення в інший спосіб.

Ураховуючи викладене, Ваш запит відповідно до частини третьої статті 22 Закону України «Про доступ до публічної інформації» надіслано до МКІП для розгляду та інформування Вас в установленому порядку.

З повагою

Заступник директора Департаменту,
начальник Управління забезпечення
доступу до публічної інформації

Рокосолана СТАДНИК

Міністерство культури та інформаційної політики України на виконання доручення Кабінету Міністрів України розглянуло звернення газети «Кримська світлиця» від 20.07.2020 № 01/07/2020 щодо надання інформації стосовно діяльності телеканалу «ДОМ» та повідомляє наступне.

Інформуємо, що відповідно до рішень Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення № 462 від 19.03.2020, № 662 від 04.07.2019, № 684 від 04.07.2019, та № 1464 від 09.10.2019, № 384 від 02.03.2020 р., Державному підприємству «Мультимедійна платформа іномовлення України» (Підприємство) видано дозвіл на тимчасове мовлення на території з особливим режимом мовлення, на підставі яких Підприємство використовує ефірний догипн «ДОМ», розповсюджує програми.

Враховуючи зазначене та відповідно до ст. 7 Закону України «Про звернення громадян», вказане звернення було надіслано за належністю до Підприємства для його розгляду та підготовки відповіді.

Заступник Міністра

Лариса ПЕТАСЮК

го телеканалу є певним критерієм для чогось. Або ж, можливо, його організатори мають іншу мету – ніяк не інтегрувати населення, яке зараз перебуває в окупації.

ФІНАНСИ І РОМАНСИ

Від самого початку «ДОМ» підпорядковувався Міністерству культури та інформаційної політики. Однак у червні цього року стало відомо, що триває процес передачі телеканалу до Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій.

Після створення телеканалу на 10 місяців 2020 року бюджет каналу складав 257 млн грн. (як і з попередником – UATV, бюджет для каналу надавався урядом України як частина бюджету державного інформагентства «Укрінформ»).

Перший заступник міністра культури, молоді та спорту Анатолій Максимчук під час презентації повідомив, що телеканал «ДОМ» фінансуватиметься з держбюджету, але надалі матиме комбіноване фінансування. Міністерство домовляється з міжнародними партнерами і донорами про підтримку каналу. Надалі в державному бюджеті планують закласти більші кошти, щоб канал міг нарощувати власне виробництво.

Ми з партнерами – редакцією газети «Кримська світлиця» 20 липня ц.р. підготували інформаційний запит до Кабміну, в якому попросили надати інформацію з кількох важливих питань, а саме:

1. Як здійснюється реалізація державної політики за допомогою телеканалу «ДОМ» на тимчасово окуповану територію Автономної Республіки Крим?

2. Які програми створено та вкажіть їхню кількість для мешканців, які проживають на тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим?

3. Скільки бюджетних коштів закладено на фінансування телеканалу для окупованих територій «ДОМ» у 2020 році. І чи фінансується канал з небюджетних надходжень?

4. З яких програм держбюджету здійснюється фінансування?

5. Де і як мешканці Криму можуть побачити контент телеканалу «ДОМ»?

6. Хто формує контент на тимчасово окуповану терито-

Викликає чималі сумніви та побоювання, що менеджери «95 кварталу» зможуть якісно та професійно «поборотися» за мізки людей, які лишилися на тимчасово окупованих територіях. Адже у їхніх планах – транслювати футбол та розважальні шоу. Мовлення вестиметься російською, а нам з вами зрозуміло, що мова – це один із важливих індикаторів відмінності між українцем і росіянином. Та й як розважальним продуктом можна повернути Крим чи Донбас, здійснити так звану деокупацію та реінтеграцію, нам невідомо.

рію Автономної Республіки Крим?

7. Чи спілкуються гості та ведучі, яких запрошено в ефір, виключно російською мовою, чи також іншими мовами, наприклад, українською або кримськотатарською?

Ми не даремно в запиті просимо назвати суму фінансування, адже з певних публічних джерел дізналися, що така сума складає вже 400 мільйонів гривень на 2020 рік.

І тут почалося найцікавіше – «перефутболювання» нашого запиту, якому згодом чиновники **самостійно (!) надали статус не запити, а звернення.** Але про все по черзі.

29 липня Секретаріат Кабміну надіслав відповідь та поінформував, що наш запит опрацьовано і скеровано до Міністерства культури та інформаційної політики.

4 серпня ми отримали лист від Мінкультури та інформаційної політики із вихідним № 1886/5.11.1/20 про те, що вони розглянули наше звернення (!!!), хоча це від самого початку був запит і про це чітко було вказано у листі. Тобто чиновники самостійно (причому не вперше) вирішили перетворити запит у звернення, вочевидь, для того, щоб продовжити час на його розгляд та надання відповіді від Державного підприємства «Мультимедійна платформа іномовлення України», яке має надати відповідь на запит.

Окрім того, МКІП у своєму листі, з якого нічого не зрозуміло, посилається на рішення

Національної ради з питань телебачення та радіомовлення.

Отже, ми знову пишемо черговий запит до Нацради, в якому відповідно до Закону України «Про доступ до публічної інформації» просимо надати копії таких рішень Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення: Рішення № 462 від 19.03.2020, № 662 від 04.07.2019, № 684 від 04.07.2019, № 1464 від 09.10.2019, № 384 від 02.03.2020.

Нагадаємо лише, що запит до Нацради ми зробили у середині вересня (перший запит до органів влади на цю тему було зроблено 20 липня). Набираємося терпіння й чекаємо відповіді від Нацради.

Відповіді від Державного підприємства «Мультимедійна платформа іномовлення України» не отримано.

«Ми констатуємо той факт, що центральні державні органи влади або не володіють реальною ситуацією, або ж уникають публічного інформування суспільства про здійснення інформаційної діяльності та фінансового стану телеканалу «ДОМ». Очевидним є те, що на запит про публічну інформацію відповіді не надано, так само, як і відповіді не отримано на переформатування інформаційного запиту на звернення. У зв'язку з цим маємо всі підстави розцінювати це як приховування інформації», – повідомив головний редактор газети «Кримська світлиця».

Як бачимо, створення нового каналу, на функціонування якого виділяються чималі кошти з держбюджету, по-перше, не означає, що він виконає своє завдання, й на тимчасово окупованих територіях дивитимуться виключно його продукт.

По-друге, чи не простіше та якісніше було б функції реінтеграції населення в український інформпростір здійснювати на базі вже наявного потужного українського телеканалу?

По-третє, розважальний контент, що переважає на телеканалі, часто низької якості й дивитися його цілодобово навряд чи будуть.

І насамкінець. Чи не логічніше було б ті фінансові впливання у новий телеканал переспрямувати на інші вже наявні інтернет-видання, газети та цікаві проекти, які вже поширюються та до яких залучені мешканці Криму?

Питань виникає чимало, але відповідей у держави, як і чіткої державної політики щодо окупованих територій, немає. Це означає, що деокупації Криму, як і Донбасу, ще довго чекати.

ІНФОРМАЦІЙНА ПОЛІТИКА ЩОДО КРИМУ МАЄ НЕСИСТЕМНИЙ ХАРАКТЕР

НА ЧАСІ

Українська інформаційна політика щодо тимчасово окупованого Криму має несистемний характер, особливо останнім часом, у зв'язку з постійними змінами, що відбуваються в системі центральних органів виконавчої влади. Відсоток висвітлення кримської тематики в провідних ЗМІ України критично малий. Також не завжди можна бути впевненими в об'єктивності та достовірності інформації, яка поширюється навіть в українських ЗМІ. В умовах гібридної війни держава має приділяти особливу увагу формуванню картини світу своїх громадян, де Крим є невід'ємною частиною України та її історії.

Ольга ГЕРАСИМЧУК

Такі висновки зробили експерти команди Школи політичної аналітики Національного університету «Кієво-Могилянська академія» під час презентації-обговорення дослідження «Крим: поза зоною досяжності?», яке присвячене інформаційній політиці України щодо тимчасово окупованої території АР Крим та м. Севастополь. Захід відбувся 21 вересня в «Українформі».

«20 лютого 2014 року стало одним із найтрагічніших днів у новітній історії України: внаслідок протиправних дій Російської Федерації територію Кримського півострова було окуповано, а українська влада майже повністю втратила контроль над інформаційним простором Автономної Республіки Крим, який і до того був перенасичений контентом російського виробництва. На момент початку окупації Кримського півострова державна влада в Україні перебувала у переходному, нестабільному стані, що не дозволило оперативним та належним чином відреагувати на події. Важливою проблемою, якій потрібно приділити увагу, є співпраця між центральними органами влади та регіонами. Така взаємодія має відбуватись для того, щоб ідея цілісності українських територій не зникла з порядку денного мешканців навіть найвіддаленіших куточків України. Адже в різних

ФОТО: УКРАЇНФОРМ

Крим: поза зоною досяжності?

Інформаційна політика України щодо тимчасово окупованої території АР Крим та м. Севастополь

регіонах ставлення до російських ЗМІ й інформаційних продуктів відрізняється. Не можна допустити підміну понять про історію Криму і його зв'язку з Україною. Для цього потрібно зосереджувати увагу на проведенні в регіонах розважальних, освітніх, наукових, культурних заходів та створенні продуктів, які будуть спрямовані на формування й підтримку наративів про спільне минуле та майбутнє», – наголосив кандидат політичних наук, доцент, директор ШПА НаУКМА Максим Яковлев.

Експерти також зазначили, що відсоток висвітлення кримської тематики в провідних ЗМІ України критично малий і не завжди можна бути впевненими в об'єктивності та достовірності інформації, яка поширюється навіть в українських ЗМІ. Станом на сьогодні інформаційний простір Криму здебільшого перебуває під контролем російської пропаганди, зворотний зв'язок майже відсутній, інформація ззовні практично не надходить і всіляко блокується окупаційною владою. Це ставить українські органи влади та суспільство перед необхідністю винайдення шляхів поширення українського контенту в Криму задля подальшої реінтеграції АРК. У цих умовах інформаційна політика стає особливо важливою та потребує системності, зваженості й професійності під час її розробки та впровадження.

«В умовах гібридної війни держава має приділяти особливу увагу формуванню картини світу своїх громадян, де Крим є невід'ємною частиною України та її історії. Потрібно щодня тримати тему Криму на порядку денному. Крім того, важливим є формування у насе-

лення України та світової спільноти чіткого уявлення про державну політику України щодо тимчасово окупованої території, щоб уникнути поширення брехні й маніпуляцій. Українці та жителі інших країн щодня стикаються з російською пропагандою, фейками і дезінформацією, яка нав'язує свою «правду» і бачення ситуації. На противагу і для протидії російській міфології необхідно зміцнювати та створювати власні наративи про непорушність культурного, ментального і територіального зв'язку континентальної частини України з півостровом», – зазначив Антон Суслов, аналітик ШПА НаУКМА.

Аналітикиня ШПА НаУКМА, автор дослідження «Крим: поза зоною досяжності?» Вероніка Усачова озвучила рекомендації для органів влади, які безпосередньо формують інформаційну політику щодо Криму.

«Міністерству культури та інформаційної політики України ми, зокрема, рекомендуємо розробити та прийняти план заходів до Стратегії інформаційної реінтеграції Автономної Республіки Крим та м. Севастополь. Також потрібно залучити приватні ЗМІ до поширення інформаційних повідомлень органів державної влади, які безпосередньо стосуються проблем внутрішньо переміщених осіб, умов вступу та навчання в українських ЗВО для молоді з півострова, питань перетину адміністративної межі, отримання адміністративних послуг тощо. Звісно, потрібно запровадити планування термінів виконання, контенту та заходів, присвячених темі тимчасово окупованих територій Криму, які необхідно реалізувати кожному

Експерти також зазначили, що відсоток висвітлення кримської тематики в провідних ЗМІ України критично малий і не завжди можна бути впевненими в об'єктивності та достовірності інформації, яка поширюється навіть в українських ЗМІ. Станом на сьогодні інформаційний простір Криму здебільшого перебуває під контролем російської пропаганди, зворотний зв'язок майже відсутній, інформація ззовні практично не надходить і всіляко блокується окупаційною владою. Це ставить українські органи влади та суспільство перед необхідністю винайдення шляхів поширення українського контенту в Криму задля подальшої реінтеграції АРК.

ЦОБВ, залученому до виконання Стратегії інформаційної реінтеграції Автономної Республіки Крим та м. Севастополя, для постійної підтримки актуальності питання Криму в Україні та за кордоном», – наголосила аналітикиня.

Окрім того, експерти зробили висновки, що потрібно збільшувати частку контенту, який би стосувався Криму, на загальнонаціональних та регіональних телеканалах шляхом пошуку нових форм співробітництва з приватним сектором та сприяти включенню тематики Криму до художніх творів, що створюються за підтримки держави, зокрема, через Український культурний фонд, Держкіно тощо.

Експерти також рекомендують Міністерству з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України виробити та зафіксувати чіткі повноваження та завдання для центральних органів виконавчої влади, які будуть залучені до реалізації інформаційної політики щодо тимчасово окупованої території АР Крим та м. Севастополя, та визначити сфери їхньої відповідальності. В межах наявних підрозділів визначити відповідальних за напрямок розробки та впровадження інформаційної політики щодо Автономної Республіки Крим та м. Севастополя й розглянути можливість створення в обласних державних адміністраціях позиції посадової особи або відділу, який відповідатиме за актуалізацію, координацію та проведення заходів, пов'язаних з питаннями тимчасово окупованих територій.

«МІЖНАРОДНЕ СТАНОВИЩЕ» ВИЩОЇ ОСВІТИ В ОКУПОВАНОМУ КРИМУ

КРИМСЬКІ ВИШІ У ФАВОРИ КОЛИШНІХ РЕСПУБЛІК СОЮЗУ, АЗІЇ ТА АФРИКИ

ГОСТРЕ ПИТАННЯ

Продовження

16 січня 2015 р. з початком діяльності «КФУ» «глава Криму» Сергій Аксьонов заявив, що новостворений «виш», «головою наглядової ради» якого він був обраний, готовий навчати іноземців, які «ставатимуть у чергу» до приймальної комісії. 9 липня «директор департаменту міжнародної діяльності та інформаційної політики КФУ» Олександр Форманчук повідомив, що «університет» привертає увагу випускників шкіл у дуже багатьох країнах: зокрема, «приймальна комісія» отримала 162 заяви від абітурієнтів з країн СНД та 65 – з країн далекого закордону (Індія, Йорданія, Ірак, Ємен, Кенія, Нігерія).

Віталій СОЛОНЧАК

При цьому він додав, що дипломи «медакадемії КФУ» визнала Медична рада Індії, з Марокко було підписано меморандум про міжвишівський обмін, укладено низку угод про співпрацю з провідними університетами світу, розіслано матеріали навчальних програм до Центральноафриканської республіки, Уганди та інших країн Африки. Також Форманчук розповів про «велике зацікавлення навчанням у КФУ» з боку випускників шкіл материкової України, які подали 93 заяви на вступ.

14 липня 2015 р. у «КФУ» повідомили, що в «університеті» навчається 2871 іноземний студент, з яких 1251 – з материкової України, 621 – з Індії, 295 – з Узбекистану, 189 – з Нігерії та 128 – з Йорданії. При цьому «проректор КФУ з міжнародної діяльності та інформаційної політики» Сергій Юрченко окреслив міжнародну діяльність «університету» в умовах санкцій у межах трьох концентричних кіл: перше – колишні республіки СРСР (Білорусь, Казахстан, Узбекистан, Таджикистан, Туркменістан, Киргизія, Вірменія, Азербайджан, Грузія, а також окуповані РФ Придністров'я, Абхазія та Південна Осетія), друге – країни Азії, Африки та Латинської Америки, третє – США та ЄС.

Іноземні студенти «Кримського федерального університету»

ФОТО З ВІДПІРАТКИ ДЖЕГЕЛ

21 серпня 2015 р. тодішній «міністр освіти, науки та молоді РК» Наталя Гончарова під час прес-конференції у Сімферополі розповіла, що до «освітніх установ» окупованого Криму вступили 200 громадян України, Греції, Китаю та інших країн, а також 300 абітурієнтів з території держави-окупанта. При цьому понад 1000 абітурієнтів з Криму в рамках квот вступили до російських вишів.

25 серпня «перший заступник директора медакадемії КФУ з навчально-методичної роботи» Ірина Клярицька розповіла, що до її «вишу» вступили 70 іноземних студентів – «переважно з України та Узбекистану». Тоді ж «проректор КФУ з навчальної та методичної діяльності» Володимир Кур'янов запевнив, що в «університеті» зможуть навчатися громадяни країн BRICS (Бразилія, Росія, Індія, Китай,

Південноафриканська республіка), й уточнив, що відповідні принципові угоди можуть бути укладені вже восени. Водночас Кур'янов поскаржився, що процес визнання дипломів «КФУ» на міжнародному рівні «йде не легко» через «потужний політичний тиск на партнерів», однак запевнив, що над цим уже працюють колишні кримські випускники-іноземці. 29 серпня він розповів, що «КФУ» прийняв понад 300 іноземних студентів – серед них 120 громадян Індії, Узбекистану та України, що вступили до «медакадемії». Станом на 30 червня у «КФУ» навчалися 2570 іноземних студентів. Також Кур'янов зазначив, що «КФУ» подав до Федеральної міграційної служби РФ 180 заявок на оформлення запитань на навчання до кримських «вишів» для молоді з країн BRICS.

18 жовтня 2015 р. в ефірі радіо «Россия сегодня» було оприлюднено статистику, згідно з якою серед 36300 студентів «КФУ» навчаються 3148 представників 54-х країн світу. 11 листопада «глава Криму» Сергій Аксьонов підписав із послом Нікарагуа в РФ Хуаном Ернесто Васкесом Арайа угоду щодо обміну студентами та викладачами між Нікарагуа та РФ; зокрема, передбачалося, що у 2016 р. до окупованого Криму прибуде перша партія студентів з Нікарагуа.

* * *

Наприкінці березня 2016 р. «директор медакадемії КФУ» Нанулі Іванова розповіла, що в очолюваному нею «закладі» навчаються 1830 представників 46 країн світу: більшість – громадяни Індії, Йорданії, Китаю та Нігерії; також наявні студенти з Греції, Молдови, Білорусі, близько 260 осіб з материкової України та дві особи з США.

28 червня 2016 р. «ректор КФУ» Сергій Донич заявив, що «університет» має попит серед абітурієнтів країн BRICS: за його словами, на той час надходило дуже багато заявок з Індії, а також «традиційно» з Йорданії, Нігерії та Кенії; найбільший попит мали спеціальності «лікарська справа» та «педіатрія».

У липні 2016 р. у «відділі міжнародної освіти управління міжнародної діяльності КФУ» повідомили, що «університет» посідає 4-те місце серед «вишів Росії» за кількістю іноземних студентів: на той час іноземний контингент у «КФУ» налічував близь-

У липні 2016 р. у «Відділі міжнародної освіти управління міжнародної діяльності КФУ» повідомили, що «університет» посідає 4-те місце серед «вишів Росії» за кількістю іноземних студентів: на той час іноземний контингент у «КФУ» налічував близько 3000 осіб з 50 країн світу. При цьому зазначалося, що «КФУ» є найпопулярнішим в Україні, Індії, Йорданії, Нігерії, Узбекистані тощо. Найбільша кількість іноземних студентів була зафіксована в таких підрозділах «КФУ», як «Медична академія», «Інститут економіки та управління», «Таврійська академія», «Академія архітектури та містобудування».

ко 3000 осіб з 50 країн світу. При цьому зазначалося, що «КФУ» є найпопулярнішим в Україні, Індії, Йорданії, Нігерії, Узбекистані тощо. Найбільша кількість іноземних студентів була зафіксована в таких підрозділах «КФУ», як «Медична академія», «Інститут економіки та управління», «Таврійська академія», «Академія архітектури та містобудування». Тоді ж кримські ЗМІ навели коментар «президента асоціації нігерійських студентів КФУ» Окере Чуквудінми, який пояснив популярність кримського «вишу» серед його співвітчизників не лише «дуже близькими для них краєвидами, кліматом і природою», а й вартістю навчання, значно нижчою, ніж у європейських вишах, а також легким процесом підтвердження «диплома» та отримання відповідної ліцензії після повернення на батьківщину.

У серпні 2016 р. випускниками «КФУ» стали понад 400 громадян України, Індії, Нігерії, Непалу, Шрі-Ланки та інших країн. В листопаді у «прес-службі КФУ» повідомили, що в «університеті» навчаються 195 представників арабських держав: з Йорданії – 101, Палестини – 34, Іраку – 20, Лівану – 15, Алжиру – 7, Марокко та Сирії – по 4, Лівії – 3, Бахрейн, Єгипту та Ємену – по 2, Тунісу – 1.

7 грудня 2016 р. «начальник управління міжнародної діяльності департаменту міжнародної діяльності КФУ» Олександр Мащенко розповів журналістам, що кількість іноземців, які бажають навчатися в «КФУ», попри міжнародні санкції, перевищує можливість «вишу». На додачу «го-

лова департаменту» Олександр Форманчук сказав, що зростання кількості іноземних студентів у структурних підрозділах «КФУ» стримують проблеми переказу коштів з-за кордону та визнання дипломів «вишу» в інших країнах, однак запевнив, що ці труднощі «є тимчасовими й не мають критичного значення». При цьому Мащенко повідомив, що в «КФУ» навчаються 3103 іноземні студенти: серед них найбільше громадян України (952), Індії (804) та Узбекистану (474), також наявні 116 студентів з Нігерії та 101 – з Йорданії.

* * *

У серпні 2017 р. «в.о. ректора КФУ» Андрій Фалалеев повідомив, що його «університет» має на меті збільшення кількості іноземних студентів на тисячу осіб, зазначивши, що на той момент ця кількість становила приблизно 2700 (у «виші» навчалися студенти з 49 країн), і пояснивши цей «дуже високий для російських вишів показник», традиційно сформований у Сімферополі, «заслугою попередніх років» та додавши про націленість на залучення студентів з Китаю. На той час кількість абітурієнтів «КФУ» з різних країн склала приблизно 500 осіб, а кількість абітурієнтів з РФ – 20%. Того року випускниками «КФУ» стали представники 32 країн. При цьому Фалалеев додав, що їхню кількість передбачається збільшити за рахунок країн Сходу.

8 вересня 2017 р. в «управлінні міжнародної діяльності КФУ» заявили про «неухильне зростання» кількості громадян різних країн, які бажають вступити до «університету», попри «деякі труднощі, викликані спробами міжнародної ізоляції та санкціями щодо Криму», і спрогнозували кількість у 4000 іноземних студентів протягом кількох найближчих років. За словами «очільника управління» Олександра Мащенко, «КФУ» уклав угоди з вісьмома компаніями щодо набору іноземних абітурієнтів. Також він додав, що найбільше іноземних студентів прибуло з Індії, Узбекистану, Нігерії та Йорданії; у цьому ж контексті були згадані студенти з території, підконтрольної українському урядові, йшлося також про представників Гани, Камеруну, Намібії, Іраку, Палестини, Греції, Беніну та Ізраїлю, які принесли «університетові» понад 500 млн рублів у 2015-2016 рр.

14 листопада 2017 р. «проректор КФУ з міжнародної діяльності та інформаційної політики» Сергій Юрченко повідомив, що в «університеті» навчаються близько 800 студентів з території, підконтрольної урядові України, та близько 80 студентів з «Л/ДНР», для яких існує спеціальна

Іноземні студенти «Кримського федерального університету»

Іноземні студенти «Кримського федерального університету»

програма за лінією міністерства освіти держави-окупанта. «Режим в Україні може змінюватись, а ті люди, які здобувають освіту тут і вбирають дух Криму та його ідеї, працюватимуть на своє благо та на благо своєї країни. Політики приходять і йдуть, а відносини між народами треба буде розвивати», – заявив він.

Раніше, на початку жовтня, «директор медакадемії КФУ» Нанулі Іванова розповіла, що з 250 українських студентів «академії», що залишили Крим після його окупації Росією, близько 50 за рік повернулися назад, а «виш» і надалі приймає абітурієнтів «з України». За її словами, масовий виїзд студентів з півострова після «російської весни» був пов'язаний з «неправдивою інформацією від української влади, яка заявляла, що кримські дипломи нібито не визнаватимуться в інших країнах», а повернення – з тим, що система освіти у «вишах» Криму буцімто «на рівень вище, ніж в українських».

* * *

Наприкінці серпня – на початку вересня 2018 р. у «керівництві» «КФУ» похвалилися, що «університет» «зміцнив статус федерального та міжнародного», прийнявши на 2018-2019 навчальний рік 274 абітурієнтів з 54 країн світу – серед них були наз-

вані Україна, Білорусь, Вірменія, Індія, Кенія, Палестина, Нігерія, Конго, Молдова, Гана, Узбекистан, Туркменістан, Азербайджан, Ефіопія, Киргизія, Алжир, Єгипет, Бангладеш, Камерун, Ємен, Таджикистан, Йорданія, Республіка Корея, Сербія, Греція, окупована РФ Абхазія та ін. У «КФУ» на той час навчалися також студенти з Вірменії, Сирії, країн північної Африки, В'єтнаму, Індії, Китаю тощо; «університет» планував прийняти ще 300-400 осіб з-за кордону.

При цьому в «керівництві» «вишу» зазначили, що серед цієї кількості переважають «іноземні громадяни-співвітчизники, які вступали на правах громадян РФ». Загалом за попередніми підсумками вступної кампанії до «КФУ» тоді вступили близько 5000 абітурієнтів. Того року вперше на друге місце за кількістю поданих заяв (15%) вийшов Краснодарський край, обігнавши Севастополь. Також до «вишу» вступили абітурієнти з таких регіонів держави-окупанта: Магаданська, Мурманська, Ростовська, Рязанська, Свердловська, Ярославська, Смоленська, Томська, Оренбурзька, Орловська, Самарська, Тверська, Саратовська, Тульська області, Пермський, Ставропольський і Приморський краї, Москва, Санкт-Петербург, Ямало-Не-

нецький автономний округ, Республіка Саха (Якутія), Камчатка, Бурятія, Башкортостан, Дагестан, Адигея, Алтай, Комі, Карелія, Чувашія.

Розширення географії абітурієнтів «керівництво університету» пояснило незаконним спрорудженням «Кримського мосту», який «вплинув не лише на туристичну галузь, а й на геополітику та людський капітал»; при цьому було зазначено, що у 2016 р. 90-95% студентів «КФУ» становили мешканці окупованих Росією АР Крим і м. Севастополя. В середині жовтня 2018 р. у «КФУ» повідомили, що в них навчаються 2500 іноземних студентів; найбільша кількість – по 700 осіб – прибула з Індії та території, підконтрольної українському урядові. Раніше, у травні 2018 р., в «КФУ» похвалилися наявністю трьох студентів з Канади.

* * *

У червні 2019 р. «проректор з академічної та адміністративної політики КФУ» Володимир Кур'янов розповів, що молодь з Росії протягом останніх чотирьох років дедалі більше цікавиться здобуттям вищої освіти в окупованому Криму. «Заступниця директора з навчальної та виховної роботи Кримської філії Російського державного університету правосуддя» Тетяна

«Директор медакадемії КФУ» Нанулі Іванова розповіла, що з 250 українських студентів «академії», що залишили Крим після його окупації Росією, близько 50 за рік повернулися назад, а «виш» і надалі приймає абітурієнтів «з України». За її словами, масовий виїзд студентів з півострова після «російської весни» був пов'язаний з «неправдивою інформацією від української влади, яка заявляла, що кримські дипломи нібито не визнаватимуться в інших країнах», а повернення – з тим, що система освіти у «вишах» Криму буцімто «на рівень вище, ніж в українських».

Новікова додала, що Кримом цікавляться випускники не лише з сусідніх (Краснодарський край, Ростовська область), а й з віддалених (Іркутськ, Челябінськ) регіонів держави-окупанта; при цьому йдеться не лише про абітурієнтів, а й про студентів, які переводяться на навчання до Криму. При цьому було зазначено, що кількість іноземних громадян у кримських «вишах» не зменшується.

На початку осені 2019 р. в «Севастопольському державному університеті» («СДУ») повідомили, що новими студентами стали майже 3000 абітурієнтів з усіх регіонів Росії та ще 20 держав – Азербайджану, Вірменії, Білорусі, Грузії, Казахстану, Киргизії, Молдови, Таджикистану, Туркменістану, Узбекистану, Естонії, Афганістану, В'єтнаму, Камеруну, Конго, Кот-д'Івуару, Норвегії, Нігерії, США, Туреччини та Чехії; до «іноземців» традиційно були зараховані й студенти з території, підконтрольної уряду України. Станом на зиму 2020 р. в «університеті» навчалися близько 600 закордонних студентів; «координатором з освіти за кордоном» на той час був аспірант «СДУ» Дінь Ле Хонг Занг з В'єтнаму, який допомагав своїм співвітчизникам вступати до вишів Росії та окупованого нею Криму.

Станом на 1 березня 2020 р. у «КФУ» навчалися 2272 студенти з 58 країн світу – зокрема, 6 студентів і аспірантів з Китаю; троє з них після канікул залишилися вдома через пандемію коронавірусу, продовжуючи навчання дистанційно. Основна маса іноземних студентів прибула з країн Близького Сходу і Південної та Центральної Азії (Китай, Корея, Іран); також у невеликій кількості були наявні студенти з Німеччини і Великої Британії та один студент з Італії. Також повідомлялося, що в кримських «вишах» навчалася приблизно тисяча громадян Індії.

УКРАЇНСЬКИЙ ГОЛОС КРИМУ (ДРУГА ПОЛОВИНА ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТ.)

МОВОЮ АРХІВІВ

До 30-літнього ювілею Незалежності України ми наближаємося з облудними твердженнями про те, що на Кримському півострові, понад 6 років тому силоміць вирваному з тіла держави, жодних українців «нема і ніколи не було».

Сергій КОНАШЕВИЧ

Шоправда, дехто «мило-стиво» погоджується на версію, що з'явилися вони там на світанку самостійної України на початку 1990-х рр. Інші навіть «припускають», що українці почали заселяти «исконно русскую землю» Криму в 1954 р. – після того, як «предатель Хрущев подарил её х**лам». Проте вже вище цієї часової межі – нуль. Порожнеча. Немовби ніколи жодних українців у Криму не існувало. Не було українських громад і їхніх творчих формацій у великих містах. Не існувало сімферопольської «Просвіти» і севастопольського «Кобзаря». Не доносив до читача українське друковане слово часопис «Тавричанин». Не формувалися 1-й Сімферопольський полк імені гетьмана Петра Дорошенка та Севастопольська українська чорноморська громада. Не виступали з гастроллями корифеї українського театру. Не лунали й не передавалися в рукописах твори Шевченка. Не воювали «грицьки» за Севастополь у середині ХІХ ст. Не функціонували осередки козаків, що були в опозиції до тих чи інших гетьманів і співпрацювали з кримськими ханами чи генуезькими капітанами. Не приходили сюди дружинники київських князів. Не... Словом, багато «не». Всієї української історії Криму ніби ніколи й не було – немовби на догоду силам, зацікавленим у тому, щоб і сама пам'ять про нас на півострові зникла, разом із нашим словом, нашою вірою, нашою піснею, нашою думкою... Та коли зробити зусилля й почати бодай поверхово досліджувати джерела, – несподівано з'ясується, що українці в Криму були і є. І (хочеться вірити) будуть – довго та щасливо, разом зі своєю Батьківщиною.

* * *

Майже два десятиліття тому кримський дослідник Григорій Рудницький зазначав, що українське друковане слово поши-

Український гурток любителів драматичного мистецтва при Севастопольському «Народному домі». Унизу – Гнат Хоткевич, ліворуч – Олександр Коваленко, праворуч – Левко Мацієвич, у центрі – сестри Левка Мацієвича. Початок 1900-х рр.

Фрагмент експозиції Сімферопольського етнографічного музею, присвячений українцям Криму

рювалося на півострові як мінімум з 1860-х рр. – з огляду на безперервну циркуляцію значної маси українців, що служили у губернських і повітових установах, медичних та навчальних закладах, обіймали офіцерські посади на флоті, затримуючись у Криму на той чи інший проміжок часу. До бібліотек казенних закладів, що були інструментом «обрусення», українська книжка та преса потрапити практично не могла з різних вигаданих причин – зокрема, «за неименіем средств», тож її доводилося розповсюджувати приватним шляхом: так, наприклад, класик української літератури Михайло Коцюбинський під час своєї роботи у Криму в 1890-х рр. привозив на півострів літературу для народного читання, що поширювалася серед робітників-українців, а пізніше Леся Українка просила в матері надіслати до ялтинської читальні бодай одного «Кобзаря» на прохання читачів. У цій місії вони були не самотні.

Станом на другу половину ХІХ – початок ХХ ст. українське культурне життя в Криму

знаходило свій вияв у поодиноких виданнях літературних творів і в організації аматорських театральних гуртків. Проте революція 1917 р. була позначена випуском літератури на гео- та соціополітичну тематику. Так, у друкарні Феодосійської центральної гідрометерологічної станції було видано 40-сторінкову працю П. Затирнія під псевдом «П. Нечипоренко» «Про стародавню Русь», яка мала два розділи: «Короткий начерк соціально-економічного і державно-політичного життя Київської Русі-України в період з VIII по XII століття» та «Історичне життя Білої Русі в період з VIII по XIII століття». Тоді ж у севастопольській типографії «Енергія» вийшла книжка місцевого громадського діяча Василя Вітинського «Що кожному українцеві треба знати. Український катехизм»: назва нагадує заголовок праці Богдана Заклинського «Що треба знати кожному Українцеві?», яка вийшла друком у Відні у 1915 р., а раніше, у 1911 р., була видана у Вишніці під назвою «Всеукраїнський Катехизм (Що

мусить знати кождий Українець?)».

Навесні 1903 р. безуспішною стала спроба домогтися дозволу на видання в Севастополі сільськогосподарського журналу «Хлібороб». Передбачалося, що перша шпальта, присвячена питанням сільськогосподарського життя і техніки, публікуватиметься російською мовою, українською ж виходитиме решта матеріалу – популярні статті з сільського господарства і с/г техніки, хроніка та бібліографія с/г життя, а також оповідання й повісті. Редактором журналу мав стати активний діяч і натхненник української громади Севастополя, інженер-технолог Левко Мацієвич.

Проте на українську мову (принаймні її варіанти) у кримських часописах тоді можна було натрапити – як і на переклади творів українських класиків російською мовою. Сімферопольська громадсько-економічна, літературна та політична газета «Тавричанин» (1905-1914) друкувала українською мовою як літературні, так і публіцистичні тво-

Всієї української історії Криму ніби ніколи й не було – немовби на догоду силам, зацікавленим у тому, щоб і сама пам'ять про нас на півострові зникла, разом із нашим словом, нашою вірою, нашою піснею, нашою думкою... Та коли зробити зусилля й почати бодай поверхово досліджувати джерела, – несподівано з'ясується, що українці в Криму були і є. І (хочеться вірити) будуть – довго та щасливо, разом зі своєю Батьківщиною.

ри. Цю газету можна охарактеризувати як єдине кримське видання, що мало вдалі спроби друку матеріалів українською мовою до 1917 р., наражаючись на переслідування з боку адміністрації. Принаймні з 1911 р. «Тавричанин» мав постійний україномовний окремий відділ «Українцям», зміст якого подавався фонетичним українським правописом; раніше відділ називався «Малороссам» і друкувався «ярижкою» (російським правописом). Як у вказаному відділі, так і у виданні загалом подавалися матеріали на захист українців та проявів їхньої культурно-духовної ідентичності.

* * *

Не маючи власного друкованого органу, українці Криму були змушені вдаватися до материкової преси. Так, у 1905 р. як відкритий лист було надруковано доповідну записку севастопольського аматорського гуртка, подану до російської комісії, утвореної з метою усунення утисків друкованого слова. Ще восени 1881 р. Міністерство внутрішніх справ Російської імперії видало таємний циркуляр із доповненнями до сумнозвісного Емського указу: за ним дозволялися театральні вистави українською мовою, але лише з дозволу генерал-губернатора, натомість заборонялося видавати дитячі книжки, подавати історичні сюжети, висвітлювати життя української інтелігенції, а також вживати слова на кшталт: «Україна», «Запорозька Січ», «козак».

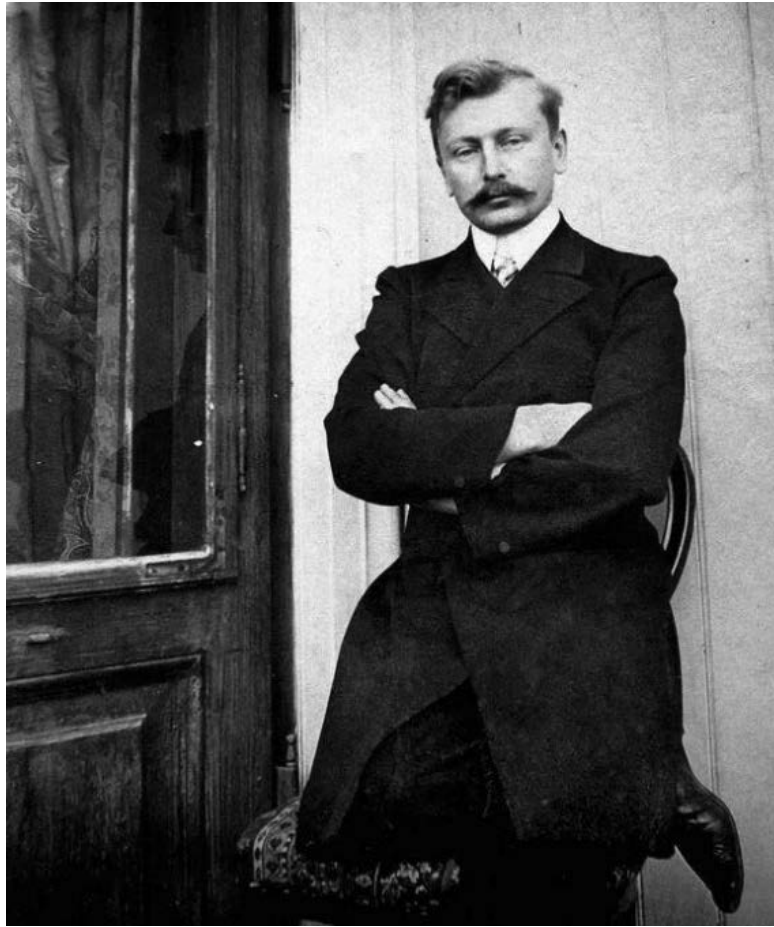
Виданий наприкінці 1904 р. царський указ приписував серед іншого переглянути постанови, які обмежують права «іногородців». Відтак севастопольські актори нарікали на свою вимушено обмежену діяльність, ускладнену нормативними актами, через які репертуар українського театру для народних вистав був скороче-

ний майже вдвічі, а чимало наявних п'єс були «незручні для постановки на сцені». Зрештою гурток клопотав перед комісією щодо перегляду законів про друк з метою зрівняння прав українського слова з правами інших мов і наріч та постановку в народному театрі всіх дозволених українських п'єс.

Влітку 1906 р. через адміністративну реакцію не здійснилися плани українців Криму щодо заснування «Просвіти» в Сімферополі та її філії в Ялті. Протест проти свавілля влади, уособленої сумнозвісним ялтинським градоначальником Іваном Думбадзе, залишилося висловлювати хіба що голосуванням за опозиційні політичні сили на виборах до Державної Думи. Заради справедливості слід зазначити, що тиск «згори» та відсутність налагоджених комунікацій були не єдиними причинами дезорганізації кримських українців: давалася ознака й соціально-політична пасивність і байдужість – ті ж якості, що деморалізували українську громаду півострова й за часів Незалежності. Проте ще в 1901 р. Загальна безпартійна українська організація (1897-1904 рр.) почала складатися з об'єднаних автономних громад, одна з яких діяла в Севастополі, а згодом на півострові почали функціонувати осередки українських соціал-революціонерів. Такий невеликий гурток виник у 1905 р. в Сімферополі; за рік його робота набрала обертів, вживалися спроби сформувавши подібні осередки по селах – так, зусиллями одного з членів сімферопольського гуртка було створено невелику організацію в селі Велика Михайлівка Мелітопольського повіту. На той час сімферопольські есери вступили у перший конфлікт зі своїми російськими колегами – саме на мовному і національному ґрунті: останні не бажали визнати за кримськими українцями права проводити роботу українською мовою і взагалі негативно ставилися до самостійного існування українських есерів. Восени 1906 р. сімферопольці започаткували невелику організацію серед студентів Київського університету, яка згодом спричинилася до розвитку партійних організацій на Чернігівщині, Слобожанщині, Поліссі, Волині та Поділлі, а на своїх конференціях, крім цих регіонів, збирала делегатів і з українського півдня.

Навіть перебуваючи в обмежених і обтяжливих умовах, кримські українці підтримували зв'язок із материнською землею та сприяли розвитку її культури. Це видно з оприлюднених в українській пресі звітів про кошти, отримані на ті чи інші благодійні справи.

Левко Мацєвич – активний діяч і натхненник української громади Севастополя, інженер-технолог

Олексій Нирко – подвижник кобзарства Криму і Кубані, бандурист, історик кобзарства, голова Ялтинської «Просвіти» (1988-1991), керівник капели бандуристів ім. Руданського в Ялті

Зокрема, з Криму надсилалися гроші на подарунок відомому українському композиторові Миколі Лисенку до дня святкування 35-річчя його музичної діяльності на видання його творів та на вшанування його пам'яті по смерті. Також серед українців Кри-

му проводився збір коштів на встановлення пам'ятника Тарасові Шевченкові в Києві – втім, нерідко жертводавці підписувалися лише псевдонімами або гуртовими іменами. На початку ХХ ст. до видань у Києві та інших містах надходили телеграми з Кри-

му зі звістками про місцеве українське культурне життя та з реакціями на події «на материках».

* * *

Одним із найскравіших проявів українського національного руху в Криму кінця ХІХ – початку ХХ ст. було традиційне відзначення річниць народження і смерті Тараса Шевченка у великих містах (Севастополь, Сімферополь, Ялта, Євпаторія), яке відбувалося, попри спротив не лише світської, а й духовної влади та місцевих шовіністичних згромаджень. Ці заходи висвітлювалися не лише у кримських і материкових, а й навіть у закордонних діаспорних часописах преси.

У числі «Тавричанина» за 9 березня 1911 р. його видавець Данило Коломійцев подав російською мовою тематичну статтю, яку він «з особливим боєм у серці, як селянин-малорос» впорядкував напередодні 50-х роковин смерті Шевченка. Спочатку автор спростував публіковані в російській пресі твердження реакційних «мракобісів» і «сичів нашої глухої ночі» про плани українців на створення своєї незалежної республіки під протекторатом Австрії та Німеччини та про розвиток «мазепинства» під прикриттям різноманітних урочистостей, зокрема Шевченківських днів, за участі «агітаторів зі Львова». Він послався на положення російського комітету міністрів щодо звільнення «малоросійського» друкованого слова від утисків, де зазначалося, що «українофільський» рух не становить будь-якої небезпеки. Також Коломійцев переважальним мотивом творчості Шевченка назвав палкий протест проти насильства над Україною у вигляді силоміць насадженої Катериною ІІ кріпаччини, якої Україна до другої половини ХVІІІ ст. не знала, всіляко боронячи свою свободу перед Кримським ханством і Польщею, та уярмлення 800 тисяч селян. У цьому разі автор заперечує твердження окремих реакційних діячів щодо того, що жодної кріпаччини не було, а була «лише дисциплінарна влада освіченого суспільства над неосвіченою масою», і зазначає, що не вбачає підстав у «поході» проти Шевченка, чий «Кобзар» він назвав «скарбницею краси людського духу». Наостанок Коломійцев зазначив, що не вперше «викидаються каверзи» щодо Шевченка, і нагадав про те, як колись лунали вимоги розкопати його могилу, в якій українці нібито переховують зброю для повстання. Далі у відділі «Українцям» було подано реферативний життєпис Шевченка, на-

Одним із найскравіших проявів українського національного руху в Криму кінця ХІХ – початку ХХ ст. було традиційне відзначення річниць народження і смерті Тараса Шевченка у великих містах (Севастополь, Сімферополь, Ялта, Євпаторія), яке відбувалося, попри спротив не лише світської, а й духовної влади та місцевих шовіністичних згромаджень. Ці заходи висвітлювалися не лише у кримських і материкових, а й навіть у закордонних діаспорних часописах преси.

прикінці якого містився заклик долучитися до збору коштів Полтавською губернською земською управою по всій Російській імперії на спорудження пам'ятника Шевченкові в Києві. Також на останній шпальті було розташовано рекламу трьох варіантів повного видання «Кобзаря», зробленого «Благотворительным общественным изданием общепользным и дешёвым книг» та «обществом имени Т. Г. Шевченко», яке можна було замовити в «Українській книгарні» Києва та інших книгарнях, з приміткою: «Чистий прибуток призначається у фонд на пам'ятник Т. Шевченкові в Києві».

Водночас українські часописи подали опублікований у виданні «Крымский вестник» фейлетон, у якому розповідалося про Шевченка як поета, що писав «мовою Тараса Шевченка – мовою, яка не мала прав громадянства, яку було позбавлено прав та привілеїв, яку не вважали за існуючу і в офіційних сферах не визнавали цілком». Цей текст також можна вважати тогочасним маніфестом українства Криму.

1 лютого 1913 р. градоначальник Севастополя затвердив статут про заснування музично-драматичного гуртка «Український Кобзарь у Севастополі». Проте того ж року жандармерія Севастополя заборонила діяльність заснованої на початку ХХ ст. організації «Кобзар», яка мала споріднену назву, і переслідувала її членів до 1917 року. В самому ж місті, всупереч тогочасному законодавству, відзначалися випадки відмови приймання телеграм українською мовою.

Шкода, але про організоване суспільно-політичне життя українства Криму до Першої світової війни навряд чи доводиться говорити. Лише після буремних подій 1917 року кримські українці, яких до того в переписах обертало на «русских», заговорили на повний голос. Про це ми розповімо в наступній розвідці.

ЗАЛУЧЕННЯ ТАТАР У ДЕРЖАВОТВОРЧИЙ ПРОЦЕС

ЯК ЦЕ БУЛО...

Закінчення

Слід підкреслити, що більшовики лише загравали з національними меншинами, використовуючи діячів Міллі Фірка для поширення свого впливу на кримських татар. Вони залучили деяких її лідерів до органів державної влади, але, незважаючи на це, ставилися до національної партії з великою підозрою. Надавати їм владу вони не збирались, про що свідчить багато фактів.

Тетяна БИКОВА,
к.і.н., науковий співробітник Інституту історії України НАН України

ФОТО З ВІСНИКА «ЖУМБЕГ»

Наприклад, 23 квітня під час згаданого вище засідання Кримського обкому та Мусульманського бюро при ньому обговорювалося питання про кандидатуру голови Кримського раднаркому і було висунуто пропозицію призначити на цю посаду «представника кримсько-татарського народу», кандидата від мусульманської організації М. Субхі. Однак більша частина членів Кримського обкому категорично з цим не погодилася, побоюючись, що такий крок може бути, за словами учасника того засідання Ю. Гавена, «через недавні загострені національні відносини у Криму витлумачений перекручено»¹. Отже, більшовики цілком слушно побоювалися, що при появі на чолі уряду мусульманського лідера можливий новий сплеск національно-визвольного руху, а це призвело б до нового зростання серед кримських татар настроїв, спрямованих на створення власної, незалежної від Москви, держави.

Або інший факт. 5 травня до Кримського обкому партії від ЦК РКП(б) було надіслано телеграму, в якій підкреслювалося, що М. Субхі не має права ставити на офіційних паперах власний підпис і печатку². Так само рішучо більшовиками було відкинута вимога членів Міллі Фірка щодо надання татарам більшої кількості місць у складі уряду Кримської республіки³.

Попереджаючи сепаратизм місцевих мусульман, 13 травня секретаріат ЦК РКП(б) надіслав до губкомів РКП(б) (у тому числі Кримського) циркулярний лист, в якому вимагав, щоб «робота мусульманських секцій велася під безпосереднім наглядом партійних комітетів, щоб члени секцій обов'язково входили до складу місцевої організації, щоб вони в жодному разі не відокремлювалися. Уся діяльність секції має зводитися виключно до пропаганди й агітації серед мусульман»⁴.

Отже, оголосивши на словах про союз з Міллі Фірка, насправ-

ді більшовики проводили з нею боротьбу. Так, наприклад, під час травневих виборів до рад партійної організації Криму, за словами дослідника Ф. Загородських, «були змушені провести велику серйозну роботу серед населення, щоб до рад не потрапили мілліфірківці та інші вороги народу»⁵. Члени партії Міллі Фірка цього не розуміли й справді бажали працювати разом з більшовиками. Дослідник М. Бунегін, розповідаючи про події весни – літа 1919 р., навів слова одного з діячів Міллі Фірка, не назвавши його прізвища, який заявив, що «вони (члени татарського парламенту, – авт.) почали серйозно та цілком щиро готуватися й готувати народні маси, які йшли за ними, до нового ладу на радянських засадах»⁶.

У підготовленому для Добровольчої армії «Огляді мусульманського руху до 1-го жовтня 1920 р.» зазначалося: «Після зайняття Криму більшовиками «Директорія» увійшла з ними у переговори щодо надання у радянському

уряді [місць] представникам місцевого татарського населення, але успіху ці намагання не мали. Втім, бажачи гарантувати власну безпеку, «Директорія» оголосила татарському населенню про досягнення згоди з більшовиками і що останні начебто обіцяли не протидіяти їй. Ця прокламація мала відому дію, адже цього разу татарське населення не тільки не надало більшовикам збройного опору, але частина з них, прийнявши політичну платформу радянської влади, пішла до них на службу»⁷.

Загравання Кремля з мілліфірківцями мали й зовнішньополітичну складову: курс на розпалювання революції на Сході. 3 червня 1919 р. до Москви за підписом Ю. Гавена та І. Шульмана було надіслано довідку про роботу Кримського обкому РКП(б). Серед іншого, в ній зазначалося: «При обкомі існує мусульманська секція, вірменська, німецька і через короткий час намічається створення єврейської. Обком веде роботу че-

Отже, оголосивши на словах про союз з Міллі Фірка, насправді більшовики проводили з нею боротьбу. Так, наприклад, під час травневих виборів до рад партійної організації Криму, за словами дослідника Ф. Загородських, «були змушені провести велику серйозну роботу серед населення, щоб до рад не потрапили мілліфірківці та інші вороги народу».

рез окремих товаришів і на іншому березі Чорного моря (на Кавказі і в Туреччині). Необхідно цю роботу координувати з відповідною роботою в центрі. При обкомі утворилося бюро міжнародної пропаганди, що встановлює конспіративні зв'язки з народами Сходу (Кавказ і Туреччина) й за допомогою контрабандистів переправляє через Чорне море партійних працівників і літературу, головним чином турецькою мовою»⁸.

- 1 ДААРК. – Ф.-П. 150. – Оп. 1. – Спр. 312. – Арк. 144.
- 2 Аникеев В.В. Деятельность ЦК РКП(б) 1918-1919 гг. (Хроника событий). – М., 1976. – С. 410.
- 3 Бунегин М.Ф. Революция и гражданская война в Крыму (1917-1920 гг.). – Симферополь, 1927. – С. 262.
- 4 Аникеев В.В. Деятельность ЦК РКП(б) 1918-1919 гг. (Хроника событий). – С. 436-437.
- 5 Загородских Ф.С. Борьба с деникинщиной и интервенцией в Крыму. – Симферополь, 1940. – С. 81.
- 6 Бунегин М.Ф. Вказана праця. – С. 261.
- 7 «Изыскать пути к парализованию». Документы карательных органов Вооруженных сил Юга России и Крымской АССР о крымско-татарском движении (1920-1923). Публикация и комментарии А.В. Ефимова и Р.Н. Белоглазова // Москва – Крым. Историко-публицистический альманах. – М., 2002. – Вып. 4. – С. 143.
- 8 ДААРК. – Ф.-П. 1. – Оп. 1. – Спр. 5. – Арк. 13-15.

НА ШПАЛЬТАХ ГАЗЕТИ «КРИМСЬКА СВІТЛИЦЯ» ДРУКУЮТЬСЯ ІНФОРМАЦІЙНІ ТА АНАЛІТИЧНІ СТАТТІ, РОЗМІЩЕНІ НА САЙТІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ АГЕНЦІЇ «ГОЛОС КРИМУ» [HTTP://VOICESCRIMEA.COM.UA/](http://VOICESCRIMEA.COM.UA/) – ОФІЦІЙНОГО КРИМСЬКОГО МЕДІА ПАРТНЕРА.

ЦЕЙ НОМЕР ГАЗЕТИ «КРИМСЬКА СВІТЛИЦЯ» ВИДАЄТЬСЯ В РАМКАХ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЄКТУ «УКРАЇНО, НЕ ЗАБУВАЙ! КРИМ В ОКУПАЦІЇ!» ЗА ПІДТРИМКИ ФОНДУ РОЗВИТКУ ЗМІ ПОСОЛЬСТВА США В УКРАЇНІ (05 ЧЕРВНЯ 2020 РОКУ – 05 КВІТНЯ 2021 РОКУ).

У НАСТУПНОМУ ЧИСЛІ «КРИМСЬКОЇ СВІТЛИЦІ»

РЕІНТЕГРАЦІЯ ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ «ПО-ГРУЗИНСЬКИ»

конфлікти в Молдові, Грузії та Азербайджані. Особливо цінним в цьому плані є досвід Грузії, яка також стала жертвою неприхованої агресії Російської Федерації. Про те, як відбувається реінтеграція окупованих територій у Грузії, – читайте у наступному номері.

ГАЗЕТА «КРИМСЬКА СВІТЛИЦЯ»

Всеукраїнська літературно-художня і публіцистична газета Свідцтво про державну реєстрацію КВ № 23715-13555P від 06.02.2019 р.

Засновники

Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка
Громадська організація «Кримський центр ділового та культурного співробітництва «Український дім»

Видавець
ТОВ «Видавничий дім «Українська культура»
Юридична адреса
Видавця:
03040, м. Київ,
вул. Васильківська, 1
Директор
Євген БУКЕТ
Головний редактор
Андрій ШЧЕКУН
Дизайн та верстка
В'ячеслав ЮРЧЕНКО

Надруковано:
ФОП Хісамдінов А. Ю.

Редакція не завжди поділяє думки авторів публікацій, відповідальність за достовірність фактів несуть автори. Рукописи не рецензуються і не повертаються. Редакція залишає за собою право скорочувати публікації і виправляти мову. Зміст газети поширюється на умовах ліцензії CC BY 3.0, якщо відсутні інші вказівки.

Передплата на газету
Передплатна ціна на 2020 р.:
на 6 місяців – 162,90 грн.
на рік – 325,80 грн.

У передплатній ціні враховано вартість доставки до вашої поштової скриньки і вартість оформлення абонементу.

Передплатний індекс

90269

Наклад 1000 прим.
Ціна договірна

